

V križiščnem času

Ob 90-letnici Justina Stanovnika in Marka Kremžarja

Če bi želeli slovenski *tukaj in zdaj* opisati le z nekaj besedami, bi morda lahko uporabili primerjavo s križiščem. Skorajšnje parlamentarne volitve (predsednik republike jih je razpisal za 3. junij), ponovljeni referendum o zakonu, s katerim želi odhajajoča oblastna garnitura razsipno in nepregledno posodobiti železniško povezavo med Koprom in Divačo (o čemer pa se volilni upravičenci s soglasjem ustavnega sodišča ne bodo mogli izreči sočasno z volitvami v državni zbor, temveč že 13. maja) sta le dve takšni križišči. Od odločitve, kam bomo v njih zavili, ne bo odvisnih le nekaj prihodnjih dni ali tednov, temveč bo tako »trasirana« pot za daljši čas.

KAKO IZ LABIRINTA ZGREŠENIH POTI?

Takšnih državljskih odločitev je bilo od časov demokratizacije in osamosvajanja do danes že veliko, zagnane razmere, v katerih ta čas tičimo, pa lahko razumemo kot dokaz, da je slovenska družba na marsikaterem križišču ubrala pot, ki se je izkazala za zgrešeno, saj je bil glavni in morda celo edini argument za njeno izbiro, da se je večini pač zdela sprejemljivo nadaljevanje dotedanega. In tako smo korak za korakom zatohlo preteklost podaljševali v podobno zatohlo prihodnost ter se izgubljali v tranzicijskih labirintih korupcije, klientelizma, državnega premoženja kot napajalnega korita nekdanje-sedanjih elit, ideološke *glajhšaltunge*, prvo- in drugorazrednosti državljanov, reformnega stopicanja na mestu, onemogočanja sposobnih in privilegiranih »pravih« ...

Kako izstopiti iz tega labirinta, je vprašanje, ki si ga zastavljajo tisti, ki življenja v njem ne bi želeli podaljševati od tod do večnosti (zavedamo se, da taki ljudje najbrž ne predstavljajo večine, pa vendar ...). Pri iskanju odgovora na to vprašanje nam v spomin prihaja dogodek izpred nekaj let. Decembra 2013 je Združenje novinarjev in publicistov častno Meškovo priznanje za življenjsko delo podelilo človeku, za katerega kot pribito velja naslednja ugotovitev: čeprav je tudi po letu 1991 slovenska družba ne le enkrat na križiščih zgodovine zaradi posttotalitarnih siren in vodnikov izbrala napačno pot in zatavala, je ta zgrešena pot po njegovi zaslugi dobro osvetljena in zato je vračanje k tistim križiščem in izhodiščem, kjer je znova mogoče izbrati pravo pot, bistveno lažje kot sicer.

To je jedrat opis publicistične in pričevanjske drže, ki velja za vsaj dva dobitnika častnega Meškovega priznanja: profesorja in publicista Justina Stanovnika, ki ga je dobil omenjenega leta 2013, ter ekonomista in publicista dr. Marka Kremžarja, prejemnika tega priznanja za leto 2015. Oba omenjamo hkrati tudi zato, ker sta prav te dni praznovala 90. rojstni dan: Kremžar 14. aprila in Stanovnik 17. aprila. (Naj ob tem dodamo, da smemo v tej luči videti življenje še enega prodornega pre-

Justin Stanovnik Foto: Tatjana Splichal

Marko Kremžar Foto: arhiv Družine

mišljevalca slovenskega časa, ki bi 20. aprila prav tako dopolnil 90 let, nedavno umrlega pravnik, dolgoletnega predsednika Nove Slovenske zaveze Antona Drobniča).

Ni naš namen na tem mestu izrisovati življenjskih poti obeh jubilaritov, saj sta bili vsaj v grobih obrisih v *Družini* že predstavljeni (denimo

ni polarizaciji v družbi se ne da izogniti s sprenevedanjem ne z begom v prihodnost, marveč z razčiščenjem tega, kar je bilo in kar je. Le na osnovi resnice je mogoče graditi zdravo prihodnost, pričevati, zdraviti rane ter varovati družbo pred novimi skrajnostmi« (*Zaveza*, št. 107).

VPRAŠANJE (RANJENIH) ELIT

Za kaj takega pa je najprej treba vedeti, kaj se dogaja, kar od ljudi terja, da ne sprejemajo sveta, ne da bi hkrati zahtevali, da gre ta skozi filter njihove etične in umske osebe. To se po prepričanju Justina Stanovnika pričakuje predvsem od elite (o eni izmed njih, predstavniško-politični, bomo odločal na državnoborskih volitvah). Žal pa je ta po Stanovnikovih besedah »v postboljševiškem svetu ranjena sociološka enota. Zakaj? Ker jo je, čeprav je bila veseskozi nominalno priznana, ves čas ovirala tista 'elita', ki je edina zares veljala – to pa je bila partijska elita. Ta drugorazrednost se je naselila v ljudeh, ki bi morali biti elita, in jim jemlje živo moč.«

V takih razmerah, ko se že izgublja zaupanje v zanesljivost in učinkovitost fenomena elite, je treba pogled usmeriti še drugam: »Vedno pogosteje se mi zato misel vrača k nekemu besedilu, ki sem ga bral pred pol stoletja, k Ciceronovemu govoru proti zarotniku Katilini, kjer že v uvodu najdemo besede: *concursum omnium bonorum*, torej 'zbor vseh poštenih ljudi'. Kaj pa če bi poklicali vse ljudi, ne le elite, in bi skušali v njih prebuditi instinkt po poštenosti, po normalnosti, po svobodi, po dostojnosti, človekovem dostojanstvu ...? Ali bi bil tak poziv v stanju, v kakršnem smo, morda izhod? Od normalnega, preprostega človeka, ki hodi v službo, ima družino, ki ga skrbi, kako je streha pripravljena za zimo, in podobno, je odvisno, kako se bo tej deželi, ki ji pravimo domovina, godilo. Z velikim dvomom govorim te reči, a govorim iz stiske, ker ne vidim drugega izhoda.«

Besede, ki jih je prof. Stanovnik pred petimi leti izrekel za *Slovenski čas*, ostajajo preroški klic k premišljenemu in dejavnemu državljanstvu prav za naš izrazito križiščni čas. Bodo (pre)slušane? ■

BOGOMIR ŠTEFANIČ

MISLECA, KI OMOGOČATA VRAČANJE K TISTIM KRIŽIŠČEM IN IZHODIŠČEM, KJER JE ZNOVA MOGOČE IZBRATI PRAVO POT.

pred desetletjem, ko sta bila oba predstavljena v rubriki »osebnost tedna« ob njuni 80-letnici). Skušajmo torej iz njunega izrednega opusa napaberkovati kakšno misel, ki bi razmišljujočemu katoličanu lahko prišla prav pri usmeritvi v križiščih današnjega dne.

RESNICA KOT TEMELJ ZDRAVE PRIHODNOSTI

Pred volitvami bomo – na to je mogoče staviti s popolno zanesljivostjo – poslušali trditve, da »preteklost« nikakor ne sme biti kakršno koli sito za volilno odločitev; da je treba gledati le naprej in prepuščati nekdanje dogajanje, zaznamovano predvsem z množičnimi poboji, ki so jih partijski revolucionarji izvajali med drugo svetovno vojno in po njej, pri miru, s čimer bi se izognili nepotrebni konfliktnosti. Toda ali je kaj takega v državi s totalitarno izkušnjo dopustno, če ji želimo odpreti drugačno prihodnost od krivične preteklosti?

Odgovor dr. Marka Kremžarja je jasen: »Kdor misli, da se bo izognil konfliktov v slovenski družbi z odlaganjem te problematike na čas, ko bodo pomrli krivci, priče in svojci žrtev, se strašno vara. Skrivanje glave v pesek ni politična modrost. Nepopravnih in nepriznanih krivic ni mogoče pomesti pod preprogo. Ali jih bodo demokratične oblasti imenovale in razčistile ali pa bodo sodgovorne za korupcijo pravosodnega sistema in za moralno razkranjanje družbenega organizma. Tudi politič-